

جهل از منظر قرآن / جهل در مقابل عقل است نه علم

خواسته های مراتب نازله نفس را هدف نهایی خویش قرار دادن در واقع در خدمت بعد جسمانی و حیوانی بودن، و آنها را به لذت دنیوی رساندن است و ثمره آن تباه ساختن مرتبه انسانی و نفی انسانیت است.

خواسته های مراتب نازله نفس را هدف نهایی خویش قرار دادن در واقع در خدمت بعد جسمانی و حیوانی بودن، و آنها را به لذت دنیوی رساندن است و ثمره آن تباه ساختن مرتبه انسانی و نفی انسانیت است. به گزارش خبرگزاری مهر، در عرف مردم به کسی که از نعمت خواندن و نوشتن محروم باشد و یا به فرد بی اطلاعی از مسائل، یا کم اطلاع بی سواد گفته می شود که مرادف با جهل است و در مقابل کسی که خواندن و نوشتن را می داند و یا فردی مطلع و آگاه از مسایل است به او با سواد گفته می شود که مرادف با علم است و بی سواد و با سواد افراد به مقتضای شرایط محیطی، قبیله ای و اجتماعی و ... تفاوت می کند.

ولی مفهوم جهل در آیات و روایات در مقابل عقل است، به این معنا که جاهل کسی است که در مقام اندیشه و یا عمل، غیر واقع را به جای واقع نشانده و بر اساس آن زندگی می کند و اما عاقل به فردی اطلاق می شود که در دو جنبه اندیشه و عمل واقع را درک کرده و حرکت های ارادی اش بر واقعیت و حقیقت استوار است.

جهل تکیه بر غیر واقعیت است و در واقع وابستگی اندیشه ای و عملی به چیزی که وجود عینی و خارجی ندارد، وجودی که برایش ملاحظه می شود، وجود فرضی است. وجودی که رذایل و پستیها بر آن بنا شده است.

امیر مومنان علی(ع) در این مورد فرمود: جهل ریشه هر بدی است و نیز فرمود: جهل تباه کننده هر کاری است و به همین جهت آن حضرت جهل را دردناک ترین دردها معرفی کرد و در بیان دیگری چنین فرمود: جهل به معنای فوق در مقابل عقل است، یعنی برای آن وجودی فرض شده که به وسیله صفات پست و رذیله که از آن ناشی می گردد تقویت می شود.

جایگاه جهل که ریشه هر بدی فساد و رذایل است بعد احساسی و تخیلی انسان است که در مرتبه نازل از درک عقلانی قرار دارد. کسی که در ارزیابی و شناخت واقعیات زندگی و به طور کلی تحلیل هستی به دستگاه ادراکی تخیل و احساس متمسک جوید، دچار جهل می شود، زیر این دستگاه ادراکی قادر به کشف واقعیات و حقایق هستی و حیات انسانی نیست، زیرا مسایل مربوط به هستی و حیات آدمیان فوق حسّ و تخیل است و تفسیر آنها در این دستگاه نتیجه اش جهل به حقایق مربوط به هستی، جهل و انسان است. هر چند شخص متمسک به حس و خیال آن را واقع می پندارد و آن را حقّ تلقی کند.

قرآن آنانی که بت را معبود خویش قرار داده اند پیرو ظن و گمان و پندار می داند، زیرا معبود بودن بتها امری غیر واقعی بوده و فقط وجود فرضی دارد و این وجود فرضی معلول اندیشه حسی و خیالی بت پرستان است.

قرآن در آیه مبارکه 36 سوره یونس می فرماید: و اکثر مردم جز از خیال و گمان باطل که معلول تحلیل و تفسیرهای حسی و خیالی درباره هستی و جهان است پیروی نمی کنند. و روشن است که به راستی ظن و خیال موهوم کسی را از حق بی نیاز نمی کند و موهوم، حسی و خیالی هرگز جای علم و یقین را نمی گیرد.

حق این است که جهان هستی ظهور و جلوه اراده، حکمت و قدرت و... خداست، پس او ربّ و مالک جهان و انسان است، او تنها معبود انسان و همه موجودات باید باشد و اله بودن غیر او پنداری بیش نیست و پندار عین جهل است. قرآن از این مطلب پرده برداشته و در آیه مبارکه 66 سوره یونس می فرماید: آگاه باش که به راستی هر چه در آسمانها و زمین است، ملک خداست، و آنچه را مشرکان و بت پرستان از غیر خدا می خوانند و پیروی می کنند، پندار باطلی بیش نیست که بر اساس حسّ و خیال یافته اند و اینها جز دروغ و غیر واقع نمی گویند.

حاکمیت پندارهای حسی و خیالی با محکومیت عقل همراه است و نتیجه آن غفلت از مرتبه عالی نفس و فرو ماندن در مرتبه نازل "جسمانی و حیوانی" است. و ماندن در مراتب نازل و هدف ذاتی و نهایی قرار دادن غیر الله رذیلت است که از تفسیر حسّی و خیالی هستی، جهان و انسان ناشی شده است. تفسیری که عین جهل است. و به همین مناسبت قرآن مجید به کسانی که غیر الله را معبود قرار داده اند صفت جاهل داده است. در سوره زمر آیه شریفه 64 می فرماید: ای رسول ما به عبادت کنندگان غیر خدا، بگو ای جاهلان آیا مرا امر می کنید که غیر خدا را بپرستم.

در نتیجه با توجه به بیان فوق روشن می شود که علت اساسی ماندن در مراتب نازل نفس "و خواسته های آن مراتب را هدف نهایی

قرار دادن "حیات پنداری و هستی پنداری است. ثمره چنین ماندنی وجود صفات رذیلت در نفس است و اعمال ناشی شده از چنین صفاتی هر چند ظاهرش زیبا باشد همراه با قبح فاعلی است و به بیان قرآن در آیات مبارکه 65-66 سوره زمر؛ و حقیقتاً به تو و همه پیامبران پیشین وحی شده، اگر به خدا شرک آوری "مشرک شوی" تمام اعمال تباه می شود و تو سخت از زیانکاران خواهی بود. بلکه تنها خدا را عبادت کن و از شکر گزاران باش.